

Juryrapport

Boekman

Dissertatieprijs

voor kunst- en cultuurbeleid

2012

BOEKMAN*stichting*

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Zeer geachte aanwezigen, en meer speciaal de genomineerden voor de Boekman Dissertatieprijs, Amanda Brandellero, Christian Handke en Leentje Volker, hun familie en vrienden,

In 2008 werd de Boekman Dissertatieprijs voor kunst- en cultuurbeleid ingesteld, een gezamenlijk initiatief van de Boekmanstichting en het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Beide instellingen hadden geconstateerd dat aan de Nederlandse universiteiten de aandacht voor de bestudering van de maatschappelijke en bestuurlijke context van kunst en cultuur sterk was toegenomen. Zij wilden dit terrein verder stimuleren door de onderzoeksresultaten beter in beeld te brengen en kozen daarbij voor het promotieonderzoek, omdat juist het werk van jonge onderzoekers – en dan bedoel ik de excellente jonge onderzoekers – vaak zo oorspronkelijk is, vernieuwende theoretische en praktische inzichten oplevert en bijdraagt aan de *body of knowledge* op het gebied van de Boekmanstichting, te weten kunst en cultuur in maatschappelijke en bestuurlijke context met als belangrijk punt van aandacht wat het onderzoek voor de maatschappelijke praktijk kan betekenen, anders gezegd, de kennisbenutting. Kennis en kennisbenutting, dus, daar draait het om.

Wat kennis aangaat, proefschriften krijgen doorgaans wel de nodige aandacht van vakgenoten, maar de onderzoeksresultaten dringen lang niet altijd door in het culturele veld en in het gemeentelijk, provinciaal en landelijk cultuurbeleid. Om die ruimere belangstelling te bevorderen is de driejaarlijkse Boekman Dissertatieprijs ingesteld. De prijs bestaat eruit dat de redactie van het tijdschrift *Boekman* een themanummer wijdt aan het onderwerp van de winnende dissertatie en zoals u allen weet is *Boekman* het tijdschrift bij uitstek dat kennis op het gebied van het cultureel onderzoek wil verspreiden in een brede kring van culturele *professionals*. Wie wint wordt gedissemineerd. Zijn of haar verworven kennis wordt onder de mensen gebracht. Bovendien is aan de prijs een geldbedrag verbonden, van 10.000 euro, dat de winnaar kan besteden aan zijn of haar verdere onderzoek.

Maar waar komt de naam van de Boekman Dissertatieprijs vandaan? De prijs dankt haar naam aan Emanuel Boekman die ook de naamgever is van de Boekmanstichting. Deze sociaal-geograaf beheerde als wethouder van Amsterdam in het Interbellum meerdere malen de portefeuilles Onderwijs en Kunstzaken. Op 6 juni 1939 promoveerde hij, als eerste in het Nederlandse taalgebied, op een onderzoek naar de relatie tussen

overheid en de culturele sector. Naast een uitvoerig overzicht van de houding van de overheid tegenover de kunst in de 19^e en 20^e eeuw, zette Boekman ook zijn denkbeelden uiteen over een toekomstig cultuurbeleid voor rijk en gemeenten. Een cultuurbeleid dat in feite na de Tweede Wereldoorlog werd gerealiseerd. Ook al zijn de tijden en omstandigheden ondertussen drastisch veranderd en heeft Boekman zich de laatste jaren vast en zeker herhaaldelijk in zijn graf omgedraaid, toch neemt het gedachtegoed uit zijn proefschrift tot op de dag van vandaag een sleutelpositie in, in het denken over cultuurbeleid. De *scope* van zijn proefschrift bepaalt het gebied waarop de Boekman Dissertatieprijs is gericht: voor de prijs komen dissertaties in aanmerking waarvan het onderwerp betrekking heeft op de context waarbinnen kunst en cultuur ontstaan, zich ontwikkelen en bewaard blijven. Die context kan sociaal, economisch, juridisch, bestuurlijk, bedrijfsmatig, organisatorisch of beleidsmatig van aard zijn en liggen in het heden of verleden. De dissertaties moeten geschreven zijn aan een Nederlandse universiteit.

62 dissertaties waren er in de afgelopen drie jaar verdedigd die mochten meedoen. Zij bewegen zich op een breed terrein: Amsterdamse stadsuitbreidingen in de 17^e eeuw, uitdagingen voor musea uit Jordanië, cultuureducatie, Chinese populaire muziek, cultureel ondernemerschap, Gerard Reve en de moderne media, contracten en reputaties in de filmindustrie, archeologische monumentenzorg in VINEX-locaties, moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden – ik onderdruk nu de neiging de titels van alle 62 proefschriften op te sommen en besluit met er nog twee te noemen: twee biografieën, een over voormalig cultuurminister Marga Klompé en een over Helene Kröller-Müller en haar rol als mecenas. De studies vertegenwoordigen een verscheidenheid aan wetenschappelijke disciplines, vertonen een grote variatie in aanpak, bieden niet zelden aanknopingspunten voor kennisbenutting en de besten zijn bovendien geschreven met een meeslepend enthousiasme: dit is onderzoek waar onderzoekers in geloven! En dan gaat de lezer er meteen ook in geloven! Dat maakte de taak van de jury er alleen maar moeilijker op.

De jury voor de Boekman Dissertatieprijs 2012 bestond uit Jaap Boter (Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit van Amsterdam), Helleke van den Braber (Radboud Universiteit Nijmegen), Erik Hitters (Erasmus Universiteit Rotterdam) en Judith Thissen (Universiteit Utrecht), onder voorzitterschap van Gillis Dorleijn (Rijksuniversiteit Groningen). De jury heeft zich gulzig door de berg van 62 dissertaties heen gegeten, zich van

harte tegoed gedaan aan de daarin opgeslagen kennis, en na een collectief verteringproces een *shortlist* van drie dissertaties samengesteld. Deze dissertaties komen naar haar oordeel het meest voor de prijs in aanmerking op grond van zowel wetenschappelijke kwaliteit als relevantie voor de culturele sector en het beleid.

De drie genomineerde dissertaties zijn, in alfabetische volgorde:

Amanda Brandellero. *The art of being different: exploring diversity in the cultural industries*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 2011. Promotor prof.dr. R.C. Kloosterman

Christian Handke. *The creative destruction of copyright: innovation in the record industry and digital copying*. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam, 2010. Promotor Prof.dr. R.M. Towse

Leentje Volker. *Deciding about design quality: value judgements and decision making in the selection of architects by public clients under European tendering regulations*. Proefschrift Technische universiteit Delft, 2010. Promotoren: prof ir. H. de Jonge en prof.dr. K. Lauche

Eerst volgt nu het oordeel van de jury over de drie genomineerden, daarna maak ik de winnaar bekend.

Het proefschrift van Amanda Brandellero laat zien hoe migranten als ondernemers een plaats vinden in de culturele industrie van het land van bestemming. Ze werkt vanuit de geografie en verlaat het geijkte *top-down* pad waarbij vooral wordt gekeken welke mogelijkheden er in het beleid van een culturele instelling of overheid aan migranten worden geboden. Brandellero's aanpak is *bottum-up*. Ze kijkt wat er op de straat gebeurt. Hoe vormen musici, en creatieve ondernemers hun netwerken, hoe haken zij aan bij ontwikkelingen in de culturele industrie? Hoe sluiten lokale productiecentra aan bij het mondiale stelsel van cultuurproductie, zoals de muziekindustrie? Wat voor betekenissen worden gegeven aan het begrip wereldmuziek? Haar onderzoeksobject – cultuur als belangrijke factor in ruimtelijke processen van steden – bekijkt zij van alle kanten. Moeiteloos verknoopt ze theorie en praktijk van etnisch ondernemerschap met die van de *creative industries* en met het gedachtegoed van Bourdieu en andere denkers. Naar aanleiding van haar bevindingen in het onderzoek draagt ze bij aan het wetenschappelijke debat binnen de eigen discipline, maar treedt ze ook in discussie met andere wetenschappen. Bovendien doet Brandellero

voorstellen om het beleid met betrekking tot de productie en distributie van wereldmuziek en andere vormen van etnische cultuurproductie te verbeteren.

Ook de dissertatie van Christian Handke onderzoekt aspecten van de creatieve industrie: in dit geval de Duitse muziekmarkt vanaf het einde van de jaren 1990 toen het digitaal kopiëren van muziek voor veel huishoudens binnen handbereik kwam. Op basis van een uitgebreide en uitgewogen dataset laat hij zien hoe deze kanteling in mediatechnologie de muziekindustrie beïnvloedt, maar anders dan vaak wordt aangenomen. De algemene zorg van de muziekindustrie is dat door illegaal kopiëren het auteursrecht zou eroderen waardoor de aanwas van culturele productie zou stagneren. Handke toont aan dat het aanbod van creatieve producten juist is toegenomen en dat in het bijzonder de kleine, onafhankelijke platenlabels bloeien als nooit tevoren. Hij biedt daarmee een verrassend perspectief in een tijd waarin iedereen praat over strafmaatregelen voor wie het auteursrecht niet respecteert. Hij durft tegen de stroom in te roeien als hij stelt dat het illegaal digitaal kopiëren van muziek lang zo schadelijk niet is voor de muziekproductie als vaak wordt beweerd. Handke bekijkt zijn onderwerp uiterst gedegen van alle kanten, wil uitdrukkelijk bijdragen aan de wetenschap en levert een impuls voor verder onderzoek. Zijn advies luidt om het auteursrecht-beleid flexibeler te maken en het beschermingsniveau te verlagen zodat de wet- en regelgeving de snelle en radicale technologische veranderingen kan ondersteunen.

Leentje Volker vertrekt vanuit het gegeven dat het regelmatig fout gaat in de besluitvorming over de selectie van architecten bij publieke aanbestedingsprojecten. Een goede interactie tussen opdrachtgevers en architecten is essentieel voor een soepel verlopend bouwproces. Voor opdrachtgevers in de publieke sector is de aanbestedingsprocedure het moment om deze klik te toetsen. Zij pleit er daarom voor om de besluitvorming over de selectie van architecten te beschouwen als een *sensemaking* proces en daar bij de inrichting van het proces rekening mee te houden. In haar multidisciplinaire onderzoek brengt zij besluitvormingsprocessen, juridische en bestuurskundige processen en cultuurbeleid op een overtuigende manier samen. Haar casussen zijn weldoordacht gekozen. Het resultaat is verrassend en bovendien wordt de lezer vanaf de eerste bladzijde gegrepen als ging het om een roman. Volker ontwikkelt een op wetenschappelijke inzichten gefundeerd model waar alle betrokkenen, van architecten tot beleidsmakers en gebruikers, iets aan hebben. Ze eindigt dan ook met praktische en

gefundeerde aanbevelingen die ook van belang zijn voor andere aanbestedingsprocessen.

De jury zag zich geconfronteerd met drie excellente proefschriften, alle drie innovatief op hun terrein: dat van Amanda Brandellero avontuurlijk, van Christian Handke methodisch scherpzinnig, en van Leentje Volker praktisch toepasbaar. Wie die drie zeer uiteenlopende proefschriften wil vergelijken stuit op het appels-en-peren-syndroom: een cliché, toegegeven, maar daarom in dit geval niet minder waar. De jury heeft echter na, zoals dat heet, lang en zorgvuldig beraad, unaniem en van harte gekozen voor een proefschrift dat prikkelend en uitdagend is, dat met grote verbeelding is geschreven, waarin met groot gemak van het ene naar het andere concept wordt bewogen zonder de grip te verliezen, waarin met evenveel gemak taaie theorieën worden geïncorporeerd en waarin resultaten worden gepresenteerd die richting kunnen geven aan verder onderzoek op het terrein en die beleidsmakers iets kunnen leren. Het is een proefschrift waarmee wetenschappers en de culturele sector nog lang mee vooruit kunnen. Ik heb als voorzitter van de jury het genoegen de eerste te mogen zijn om met het winnen van de Boekman Dissertatieprijs 2012 te feliciteren: Amanda Brandellero.